

تاریخ اسلام در آسیای مرکزی تا حمله مغول

کتب: محمد امیر شیخ نوری

www.ketab.ir

تاریخ اسلام در آسیای مرکزی تا حمله مغول

دکتر محمد امیر شیخ‌نوری

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ دوم: ۱۳۹۸

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۴۳۰۰۰ تومان

ایک ۵ - ۷۴ - ۲۹۸۲ - ۹۶۴ - ۹۷۸

چاپ و صحافی: القدير

تهران، محمدامیر -

عنوان و نام پدیدآور: تاریخ اسلام در آسیای مرکزی تا حمله مغول / محمدامیر شیخ‌نوری.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۷.

مشخصات ظاهری: ۴۰۰ ص. شابک: 5 74 298 964 - 978

وضعیت فهرست نویسی: فهرست شده

یادداشت: کتابنامه: ص. [۳۵۱]-۳۶۳. همچنین به صورت زیر است.

موضوع: اسلام - آسیای مرکزی - تاریخ

موضوع: اسلام - آسیای مرکزی - تاریخ - ۹۶ - ۹۶

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ۲۹۸۲ ش/۱۵ BP

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/ ۹۱۶۵۸

شماره کتابشناسی ملی: ۱۶۷۱۱۶۰

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶، تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران، خیابان انقلاب، روبروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۳۴۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷۰

همه حقوق محفوظ است

فهرست

- پیشگفتار ۹
- مقدمه ۱۳
- بخش اول: آسیای مرکزی قبل از اسلام ۱۹
- فصل اول: آسیای سرسبز یا آسیای میانه ۲۱
- فصل دوم: باستان‌شناسی خراسان و ماوراءالنهر ۳۱
- فصل سوم: خراسان بزرگ یا ولایات شرقی ایران ۳۷
- فصل چهارم: آسیای مرکزی قبل از ورود اسلام ۴۵
- ۱- دوره مادها ۵۴
- ۲- دوره هخامنشیان ۵۸
- ۳- دوره اشکانیان ۷۱
- ۴- دوره ساسانیان ۷۸
- فصل پنجم: حکومت‌های مستقل در آسیای مرکزی قبل از اسلام ۸۵
- ۱- سکاها ۸۵
- ۲- کوشان‌ها ۸۹
- بخش دوم: اسلام در آسیای مرکزی ۹۵
- فصل اول: نحوه استقرار اعراب مسلمان در ایران ۹۹
- ۱- از هم پاشیدگی نظم ساسانی ۹۹
- ۲- اسلام در ایران ۱۰۲

- ۳- انقراض دولت ساسانی..... ۱۰۶
- ۴- اسلام در آسیای مرکزی..... ۱۱۰
- فصل دوم: آسیای مرکزی در دوره بنی‌امیه..... ۱۲۱
- ۱- آسیای مرکزی پس از مرگ حجاج و قتیبه تا انقراض بنی‌امیه..... ۱۴۷
- ۲- اسلام در سیستان..... ۱۶۰
- ۳- مهاجرت اعراب به ایران..... ۱۶۸
- فصل سوم: حرکت‌های مبارزه بر ضد بنی‌امیه در خراسان و ماوراءالنهر..... ۱۷۹
- ۱- موالی و وضعیت آنها در دوره حکومت بنی‌امیه..... ۱۸۲
- ۲- ویرانی خراسان و ماوراءالنهر در دوره بنی‌امیه..... ۱۸۶
- فصل چهارم: شورش حارث بن سریج در خراسان (۱۱۶ - ۱۲۸ هـ)..... ۱۹۳
- ۱- قیام یحیی بن زبیر..... ۱۹۸
- ۲- قیام عبدالله بن معاویه..... ۲۰۱
- ۳- قیام جدیع بن علی کرمانی..... ۲۰۴
- ۴- قیام ابومسلم خراسانی و انقراض حکومت بنی‌امیه..... ۲۰۶
- بخش سوم: آسیای مرکزی در دوره حکومت عباسیان تا روی کار آمدن طاهریان..... ۲۱۷
- فصل اول: واگذاری ولایات به والیان در دوره عباسیان تا حکومت طاهریان..... ۲۳۷
- فصل دوم: ترکان و حکومت عباسیان..... ۲۴۳
- فصل سوم: جنبش‌های دوره اول عباسی تا روی کار آمدن طاهریان در خراسان و ماوراءالنهر..... ۲۵۳
- ۱- قیام شریک بن شیخ‌المهری..... ۲۵۴
- ۲- شورش سنباد..... ۲۵۵
- ۳- قیام راوندیان..... ۲۵۸
- ۴- قیام المقنع..... ۲۶۰

- ۵- قیام یوسف البرم ۲۶۱
- ۶- قیام حمزه بن آذرک ۲۶۴
- فصل چهارم: فرقه‌های اسلامی و تصوف و گسترش اسلام در خراسان و ماوراءالنهر..... ۲۷۱**
- ۱- فقه حنفی و رواج مذهب کلامی ماتریدی ۲۷۳
- ۲- ماتریدیه ۲۷۴
- ۳- بویه ۲۷۸
- ۴- اسماعیلیان ۲۷۹
- ۵- نقش‌بندیه ۲۸۲
- فصل پنجم: خراسان و ماوراءالنهر در دوره حکومت‌های متقارن... ۲۸۵**
- ۱- حکومت ظاهر بن ۲۸۵
- ۲- جایگاه طاهریان در تاریخ ایران ۲۹۱
- ۳- حکومت صفاریان ۲۹۳
- الف) روابط یعقوب لیث با عباسیان ۲۹۷
- ب) روابط عمرو لیث با عباسیان ۲۹۹
- ۴- حکومت سامانیان ۳۰۱
- بخش چهارم: قره‌خانیان: اولین دولت ترک مسلمان در ماوراءالنهر.. ۳۱۱**
- فصل اول: خراسان و ماوراءالنهر در دوره غزنویان .. ۳۱۷**
- ۱- روابط سلطان محمود غزنوی با دربار عباسی ۳۲۰
- ۲- روابط مسعود غزنوی با عباسیان ۳۲۳
- فصل دوم: خراسان و ماوراءالنهر در دوره سلجوقیان..... ۳۱۰**
- ۱- روابط سلجوقیان با عباسیان در دوران طغرل و آلب ارسلان ۳۲۳
- ۲- روابط سلجوقیان با عباسیان در دوران ملکشاه تا خوارزمشاهیان ۳۲۶
- فصل سوم: خراسان و ماوراءالنهر در دوره خوارزمشاهیان ۳۳۹**
- ۱- روابط خوارزمشاهیان با عباسیان در دوران سلطان محمد ۳۴۲
- ۲- روابط سلطان جلال‌الدین با عباسیان ۳۴۵

۳۴۷	نتیجه
۳۵۱	کتابنامه
۳۶۵	نمایه

www.ketab.ir

پیشگفتار

رخداد کم‌نظیر انقلاب اسلامی ایران در جهان دین‌گریز و بلکه دین‌ستیز قرن بیستم، شانه‌به‌شانه‌ی جریانی جدی در جریان غالب سکولاریزه نمودن حیات فردی و اجتماعی انسان‌ها را شمار می‌رود. هرچند فوری‌ترین اثر پیروزی انقلاب اسلامی تغییر نظام سیاسی بود اما روشن است که بدون پایه‌ها و میانی فکری متقن و استوار، وقوع چنین تحول عظیمی ناممکن بود. به عبارت دیگر، «انقلاب فکری» مقدمه و زیربنای قیام ملت ایران علیه نظام استبدادی شاهنشاهی است. بنابراین بدیهی بود که پس از استقرار نظام جمهوری اسلامی نیز این تحول فکری رو به گسترش، بستر رشد و شکوفایی هرچه بیشتر را طلب نماید. از آنجا که چالش‌های فکری و فرهنگی برای نظام جمهوری اسلامی از مهم‌ترین آوردگاه‌های تقابل اندیشه پویا و مولد انقلاب اسلامی با سایر اندیشه‌ها محسوب می‌گردد، برنامه‌ریزی و سازمان‌دهی خاص را نیاز دارد. دهه اول پس از پیروزی به استقرار نظام و مقابله با توطئه جنگ بسترساز شد و فرصت اندیشه، بیشتر متمرکز در عرصه عمل و تجربه انقلابی گردید. مساعی و شهدای دفاع مقدس موفق شدند فراتر از اندیشه‌ها، راه‌هایی را گشوده و پشت‌سر گذارند که غبطه عارفان و عالمان را برمی‌انگیخت. در دهه دوم با پشت‌سر گذاشتن دفاع مقدس، دوران بازسازی کشور براساس آرمان‌های انقلاب اسلامی آغاز شد و در این عرصه، رویارویی فرهنگی برجستگی خاصی یافت و امید و انتظار چالش‌گری فکری و فرهنگی از نیروهای متعهد و آگاه به

هویت و افق آینده ملت ایران در پرتو اسلام، بستر ساز فعالیت‌هایی سازماندهی شده در قالب مؤسسات پژوهشی گردید. «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی» که نهادی علمی و غیرانتفاعی می‌باشد مولود چنین بستری است که از زمان تأسیس (دهم اردیبهشت‌ماه ۱۳۷۳) می‌کوشد با ترویج و تبیین مبانی فکری و اعتقادی انقلاب اسلامی به گونه‌ای مؤثر، چالش‌های فکری و فرهنگی در برابر انقلاب اسلامی و نظام برخاسته از آن را همچون فرصتی مغتنم مورد استفاده و بهره‌برداری قرار دهد. این اهداف در قالب تقسیم کار میان چهار پژوهشکده حکمت، دین‌پژوهی، فرهنگ و مطالعات اجتماعی، نظام‌های اسلامی و دانش‌م‌نگار - که مجموعاً نوزده گروه علمی را شامل می‌شوند - تعقیب می‌شوند.

«پژوهشکده فرهنگ و مطالعات اجتماعی» که متشکل از شش گروه «فرهنگ‌پژوهی»، «مطالعات انقلاب اسلامی»، «تاریخ و تمدن»، «غرب‌شناسی»، «ادبیات اندیشه» و «اندیشه جوان» است، در راستای ساماندهی تأملات و کاوش‌ها در خصوص تحولات فکری و اجتماعی می‌کوشد زمینه تولید آثاری با جهت‌گیری انتقادی و بومی را در مورد مسائل و مشکلات حوزه‌های یاد شده فراهم سازد. اهداف و برنامه‌ها: تبیین گروه تاریخ و تمدن عبارتند از:

۱. مطالعه توصیفی، تحلیلی و تطبیقی تاریخ تمدن ایران و اسلام، سیره پیشوایان دینی و زندگی و آثار برجستگان علمی، فکری و اجتماعی جهان اسلام و همچنین ارائه نتایج مطالعات به منظور افزایش و گسترش آگاهی و علایق اقشار فرهیخته و حفظ و تحکیم هویت ملی - دینی نسل جوان.
۲. نظریه‌پردازی در قلمرو تاریخ و علوم مرتبط به آن براساس مبانی و قواعد اندیشه دینی و با بهره‌گیری از منابع اسلامی.
۳. نقد و ارزیابی عملکرد فکری، آرا و آثار ارائه شده و همچنین پاسخگویی به شبهات مطرح در قلمرو علمی گروه.
۴. آسیب‌شناسی فرهنگ و تمدن اسلامی و ارائه نظرات و راهکارهای

عملی برای تصحیح و احیای فرهنگ و تمدن، هنر و علوم اسلامی و همچنین همکاری علمی با دستگاه‌ها و مراکز در این زمینه.

تحقیق حاضر که حاصل کوشش محقق ارجمند جناب آقای دکتر محمدامیر شیخ‌نوری، دانشیار گروه تاریخ دانشگاه الزهراء(س) می‌باشد به موضوع تاریخ اسلام در آسیای مرکزی پرداخته است. پس از ظهور اسلام این سرزمین‌ها، تحت کنترل و فرمانروایی مسلمانان درآمد. در جریان دو قرن چهارم و پنجم هجری مردمان قارلوق و اوغوز که از جمله ساکنان آسیای مرکزی بودند به اسلام گرویدند و امپراطوری‌های قراخانیان و سلجوقیان را تشکیل دادند. اعراب مسلمان که در سال ۳۱ هجری تا بلخ پیشروی کرده و در خراسان دست یافته بودند به‌طور موقت از ادامه فتوحات دست برداشتند. در اواخر قرن اول هجری پس از انتصاب قتیبه بن مسلم باهلی (۵۱ - ۸۶ هجری) به حکومت خراسان بار دیگر فتوحات اعراب آغاز گردید.

گروه تاریخ و تمدن

پژ. هشگیا فرهنگ و اندیشه اسلامی